

EUROOPA KOHTU OTSUS
14. detsember 1995*

Liikmesriigi kohtu õigus hinnata omal algatusel riigisisese õiguse kokkusobivust
ühenduse õigusega

Kohtuasjas C-312/93,

mille esemeks on Euroopa Kohtule EMÜ asutamislepingu artikli 177 alusel Cour d'appel de Bruxelles'i (Belgia) esitatud taotlus, millega soovitakse saada nimetatud kohtus pooleli olevas vaidluses järgmiste poolte vahel:

Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS

ja

Belgia riik,

eelotsust ühenduse õiguse tõlgendamise kohta seoses liikmesriigi kohtu õigusega hinnata omal algatusel riigisisese õiguse kokkusobivust ühenduse õigusega,

EUROOPA KOHUS

koosseisus: president G. C. Rodríguez Iglesias, kodade esimehed C. N. Kakouris, D. A. O. Edward, J.-P. Puissechet ja G. Hirsch, kohtunikud G. F. Mancini (ettekandja), F. A. Schockweiler, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn, C. Gulmann, J. L. Murray, P. Jann ja H. Ragnemalm,

kohtujurist: F. G. Jacobs,

kohtusekretär: kohtusekretär R. Grass ja vanemametnik H. A. Rühl,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS, esindaja: advokaat P. van Ommeslaghe, Brüssel,

– Belgia valitsus, esindajad: välisministeeriumi abinõunik P. Duray ja advokaat B. van de Walle de Ghelcke, Brüssel,

– Prantsusmaa valitsus, esindajad: välisministeeriumi õigusosakonna talituse juhataja C. de Salins ja sama osakonna välisasjade sekretär H. Renié,

* Kohtumenetluse keel: prantsuse.

– Euroopa Ühenduste Komisjon, esindaja: õigustalituse ametnik S. van Raepenbusch,

arvestades kohtuistungil ettekannet,

olles 16. märtsi 1994. aasta kohtuistungil ära kuulatud suulised märkused, mille esitasid Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS, esindaja: advokaat V. Piessevaux, Brüssel, Belgia valitsus, esindajad: P. Duray ja B. van de Walle de Ghelcke, Prantsusmaa valitsus, esindaja: H. Renié, ja komisjon, esindaja: S. van Raepenbusch,

olles 4. mai 1994. aasta kohtuistungil ära kuulatud kohtujuristi ettepaneku,

arvestades 13. detsembri 1994. aasta määrust suulise menetluse taasavamise kohta,

olles 4. aprilli 1995. aasta kohtuistungil ära kuulatud suulised märkused, mille esitasid Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS, esindaja: P. van Ommeslaghe, Belgia valitsus, esindaja: B. van de Walle de Ghelcke, Saksamaa valitsus, esindaja: liitvabariigi majandusministeeriumi *Assessor* G. Thiele, Kreeka valitsus, esindaja: valitsuse õigusnõukogu abiõigusnõunik V. Kontolaimos, Hispaania valitsus, esindajad: ühenduse õiguse ja asutustevahelise koordineerimise peadirektor A. Navarro González, riiklikud esindajad riiklikust õigustalitusest R. Silva de Lapuerta ja G. Calvo Díaz, Prantsusmaa valitsus, esindajad: välisministeeriumi õigusosakonna välisasjade sekretärid H. Renié ja C. Chavance, ning komisjon, esindaja: õigustalituse peadirektori asetäitja C. W. A. Timmermans,

olles 15. juuni 1995. aasta kohtuistungil ära kuulatud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

[...]

Põhjendused

1. Cour d'appel de Bruxelles esitas 28. mai 1993. aasta otsusega, mis saabus Euroopa Kohtusse sama aasta 10. juunil, EMÜ asutamislepingu artikli 177 alusel eelotsuse küsimuse ühenduse õiguse tõlgendamise kohta seoses riigisisese kohtu õigusega hinnata omal algatusel riigisisese õiguse kokkusobivust ühenduse õigusega.

2. See küsimus kerkis esile usaldusühingu (société en commandite simple) Peterbroeck, Van Campenhout & Cie (edaspidi „Peterbroeck”) ja Belgia riigi vahelises kohtuvaidluses, mis käsitleb mitteresidentide maksumäära.

3. 1974. majandusaastal võttis Madalmaade õiguse alusel asutatud äriühing Continentale & Britse Trust BV (edaspidi „CBT”) äriühingust Peterbroeck välja aktiivse osaniku (associé actif) tulu 6 749 112 Belgia franki. Et CBTd kohustati tasuma 1975. aasta eest mitteresidentide maksu, esitas Peterbroeck kui CBT seaduslik esindaja Belgias 22. juulil

1976 ja 24. jaanuaril 1978 otseste maksude piirkondlikule direktorile (edaspidi „direktor”) vaided.

4. Et need vaided jäeti direktori 23. augusti 1979. aasta otsusega suures osas rahuldamata, esitas enda nimel ja lähtuvalt vajadusest CBT nimel tegutsenud Peterbroeck 8. oktoobril 1979 Cour d’appel de Bruxelles’ile kaebuse. Põhikohtuasja selles etapis puudutab see kaebus veel ainult CBT saadud tulude suhtes kohaldatavat maksumäära, milleks direktor määras 44,9%, samal ajal kui see määr ei saaks olla üle 42%, kui neid tulusid oleks saanud Belgia õiguse alusel asutatud äriühing.

5. Alles Cour d’appel’is väitis Peterbroeck esimest korda, et Madalmaades asuva äriühingu suhtes kõrgema maksumäära kohaldamine kui see, millega oleks maksustatud Belgia õiguse alusel asutatud äriühingut, kujutab endast asutamisevabaduse piirangut, mis on EMÜ asutamislepingu artikliga 52 keelatud.

6. Belgia riik väitis, et see väide on uus vastuväide, mis on vastuvõetamatu, sest see esitati pärast tähtaega, mis on sätestatud tulumaksuseadustiku põhikohtuasja asjaolude asetleidmise ajal kohaldatava versiooni artikli 278 teises lõigus koostoimes artikli 279 teise lõigu ja artikliga 282. Nende õigusnormide kohaselt võib hageja vastuväiteid, mida ei esitatud vaides ja mida ei analüüsinud automaatselt direktor, esitada kas kaebuses või Cour d’appel’ile üle antud kirjalikus dokumendis ning nii, et kui ta ei esita neid kuuekümnepäeva jooksul alates sellest, mil direktor esitas vaidlusaluse otsuse tõestatud ärakirja ja kõik muud vaidlustamist käsitlevad dokumendid, ei saa ta neid enam esitada. Nagu toimikust selgub, on vastuväide Belgia kohtupraktika kohaselt uus nende õigusnormide tähenduses, kui selles on esimest korda tõstatatud küsimus, mis erineb oma eseme, laadi või õigusliku aluse poolest nendest, millega pöörduiti direktori poole.

7. Cour d’appel leidis, et asjaolu, et selles kohtus tuginetakse esimest korda asutamislepingu artiklile 52 kui hagi õiguslikule alusele, kujutab endast uut vastuväidet tulumaksuseadustikus sätestatud asjakohaste õigusnormide tähenduses. Ta leidis ka, et need õigusnormid takistavad kohtul tõstatada omal algatusel vastuväide, mida maksukohustuslane ei saanud selles kohtus esitada. Siiski märkis ta kõigepealt, et nende menetlusnormide kohaldamine piirab tema õigust kontrollida siseriikliku õiguse kokkusobivust ühenduse õigusega, samuti talle asutamislepingu artikliga 177 antud võimalust paluda Euroopa Kohtul teha eelotsus ühenduse õiguse tõlgendamise küsimuses.

8. Cour d’appel märkis seejärel, et kuigi kõnesolevaid menetlusnorme kohaldatakse ka enamiku siseriiklikul õigusel põhinevate vastuväidete suhtes, on Belgia kohtupraktika kohaselt piiratud arvu siseriikliku õiguse põhimõtete rikkumistel põhinevate vastuväidete puhul lubatud erandid, eelkõige maksustamisõiguse aegumine ja *res judicata* (lõplik kohtuotsus).

9. Lõpuks meenutas ta Euroopa Kohtu kohtupraktikat, millega kohustatakse liikmesriikide kohtuid tagama üksikisikutele ühenduse õiguse vahetust õigusmõjust tuleneva õigusliku kaitse ning tunnustatakse nende õigust teha kõik vajalik, et vaidlustada siseriikliku õiguse sätted, mis võivad takistada ühenduse õiguse täielikku toimet.

10. Kõike eelnevat arvestades otsustas Cour d'appel de Bruxelles menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas ühenduse õigust tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi kohus, kelle poole pööratakse ühenduse õigust käsitlevas vaidluses ja kes leiab, et siseriikliku õigusnormi järgi sõltub liikmesriigi kohtuniku õigus kohaldada ühenduse õigust, mille järgimise järele ta peab valvama, vaidluse hageja sõnaselgest taotlusest, ning seda lühikese aegumistähtajaga, mida siiski ei kohaldata teataval, kuigi piiratud arvul siseriikliku õiguse põhimõtetel rajanevate taotluste suhtes, eelkõige maksustamisõiguse aegumise ja lõpliku kohtuotsuse puhul, peab selle siseriikliku õigusnormi kohaldamise vaidlustama?”

11. Võttes arvesse põhikohtuasja asjaolusid niisugustena, nagu need nähtuvad eelotsusetaotlusest, tahab liikmesriigi kohus sisuliselt esiteks teada, kas niisuguse siseriikliku menetlusnormi kohaldamine, mis sellises olukorras nagu põhikohtuasjas käsitletav menetlus keelab liikmesriigi kohtul, kelle poole on pööratud tema pädevuse raames, hinnata omal algatusel siseriikliku õigusakti kokkusobivust ühenduse õigusnormiga, kui üksikisik ei tuginenud sellele teatava tähtaja jooksul, on vastuolus ühenduse õigusega. Teiseks küsib liikmesriigi kohus, kas niisuguse normi kohaldamine juhul, kui sellest tehakse erandeid teatavatel siseriikliku õiguse põhimõtetel rajanevate taotluste puhul, on ühenduse õigusega vastuolus.

Küsimuse esimene osa

12. Mis puudutab küsimuse esimest osa ümbersõnastatud kujul, tuleb meenutada, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt peavad üksikisikutele ühenduse õiguse vahetust õiguspõhjust tuleneva õigusliku kaitse tagama asutamislepingu artiklis 5 sätestatud koostööpõhimõtte alusel liikmesriikide kohtud. Vastavate ühenduse õigusnormide puudumisel tuleb iga liikmesriigi sisemise õiguskorraga määrata pädevad kohtud ja reguleerida üksikasjaliselt menetlus, mis peab üksikisikutele tagama ühenduse õiguse vahetust õiguspõhjust tulenevad õigused. Siiski ei tohi see kord olla ebasoodsam sarnast siseriiklikku laadi kaebemenetlust puudutavast korrast ega muuta ühenduse õiguskorraga antud õiguste teostamist praktikas võimatuks ega ülemäära raskeks (vt eelkõige 16. detsembri 1976. aasta otsust kohtuasjas 33/76: Rewe, EKL 1976, lk 1989, punkt 5; 16. detsembri 1976. aasta otsust kohtuasjas 45/76: Comet, EKL 1976, lk 2043, punktid 12–16; 27. veebruari 1980. aasta otsust kohtuasjas 68/79: Just, EKL 1980, lk 501, punkt 25; 9. novembri 1983. aasta otsust kohtuasjas 199/82: San Giorgio, EKL 1983, lk 3595, punkt 14; 25. veebruari 1988. aasta otsust liidetud kohtuasjades 331/85, 376/85 ja 378/85: Bianco ja Girard, EKL 1988, lk 1099, punkt 12; 24. märtsi 1988. aasta otsust kohtuasjas 104/86: komisjon vs. Itaalia, EKL 1988, lk 1799, punkt 7; 14. juuli 1988. aasta otsust liidetud kohtuasjades 123/87 ja 330/87: Jeunehomme ja EGI, EKL 1988, lk 4517, punkt 17; 9. juuni 1992. aasta otsust kohtuasjas C-96/91: komisjon vs. Hispaania, EKL 1992, lk I-3789, punkt 12, ja 19. novembri 1991. aasta otsust liidetud kohtuasjades C-6/90 ja C-9/90: Francovich jt, EKL 1991, lk I-5357, punkt 43).

13. Selles osas tuleb ka meenutada, et Euroopa Kohus on juba sedastanud, et siseriiklik õigusnorm, mis takistab asutamislepingu artiklis 177 ette nähtud menetluse kohaldamist, tuleb vaidlustada (vt 16. jaanuari 1974. aasta otsust kohtuasjas 166/73: Rheinmühlen, EKL 1974, lk 33, punktid 2 ja 3).

14. Nende põhimõtete kohaldamisel tuleb iga juhtumit, mille puhul kerkib küsimus, kas mingi siseriiklik menetlusnorm muudab ühenduse õiguse kohaldamise võimatuks või ülemäära raskeks, analüüsida, võttes arvesse selle sätte asukohta menetluses tervikuna, menetluse kulgu ja eripära erinevates liikmesriigi ametiasutustes. Seda silmas pidades tuleb vajadusel arvesse võtta siseriikliku õigussüsteemi aluseks olevaid põhimõtteid nagu kaitseõiguse tagamine, õiguskindluse põhimõte ja nõuetekohane menetluse kulgemine.

15. Käesoleval juhul ei saa üksikisik enam siseriiklike õigusnormide kohaselt tugineda Cour d'appel'is ühenduse õigusest tulenevale uuele vastuväitele, kui kuuekümnepäevane tähtaeg, mida hakatakse arvestama kuupäevast, mil direktor esitas vaidlusaluse otsuse tõestatud ära kirja, on lõppenud.

16. Kuigi nõnda üksikisikule kehtestatud tähtaega ei saa iseenesest kritiseerida, tuleb siiski rõhutada kõnesoleva menetluse iseärasusi.

17. Esiteks on Cour d'appel esimene kohus, kes võib esitada Euroopa Kohtule eelotsuse küsimuse, võttes arvesse, et direktor, kes peab lahendama vaidluse esimese astmena, on maksuameti ametnik ega ole järelikult kohus asutamislepingu artikli 177 tähenduses (vt selle kohta 30. märtsi 1993. aasta otsust kohtuasjas C-24/92: Corbiau, EKL 1993, lk I-1277).

18. Teiseks hakati tähtaega, mille möödumisel ei saa liikmesriigi kohtunik enam hinnata omal algatusel siseriikliku õigusakti kokkusobivust ühenduse õigusega, arvestama kuupäevast, mil direktor esitas vaidlusaluse otsuse tõestatud ära kirja. Kohtutoimikust selgub aga, et seepärast oli ajavahemik, mille jooksul võis hageja tugineda uutele vastuväidetele, juba lõppenud, kui Cour d'appel pidas oma istungi, nii et sellel ei olnud võimalust omal algatusel seda hinnangut anda.

19. Kolmandaks ei tundu olevat nii, et hilisema menetluse käigus võiks siseriikliku õigusakti kokkusobivust ühenduse õigusega kontrollida omal algatusel mõni teine liikmesriigi kohus.

20. Lõpuks ei näi olevat nii, et liikmesriigi kohtute võimaluse puudumist tõstatada omal algatusel ühenduse õigusest tulenevaid väiteid võiks mõistlikult õigustada niisugused põhimõtted nagu õiguskindluse või nõuetekohase menetluse kulgemise põhimõte.

21. Seega tuleb Cour d'appel de Bruxelles'i küsimusele vastata, et niisuguse siseriikliku menetlusnormi kohaldamine, mis sellises olukorras nagu põhikohtuasjas käsitletav menetlus keelab liikmesriigi kohtul, kelle poole on pöördutud tema pädevuse raames, hinnata omal algatusel siseriikliku õigusakti kokkusobivust ühenduse õigusnormiga, kui üksikisik ei tuginenud sellele teatava tähtaja jooksul, on vastuolus ühenduse õigusega.

Küsimuse teine osa

22. Kõige eelneva põhjal ei ole tarvis analüüsida küsimuse teist osa eespool sõnastatud kujul.

Kohtukulud

23. Euroopa Kohtule märkusi esitanud Saksamaa, Kreeka, Hispaania ja Prantsusmaa valitsuse ning Euroopa Ühenduste Komisjoni kohtukulusid ei hüvitata. Et põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus liikmesriigi kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse nimetatud kohus.

Esitatud põhjendustest lähtudes

EUROOPA KOHUS,

vastuseks Cour d'appel de Bruxelles'i 28. mai 1993. aasta otsusega esitatud eelotsuse küsimusele, otsustab:

Niisuguse siseriikliku menetlusnormi kohaldamine, mis sellises olukorras nagu põhikohtuasjas käsitletav menetlus keelab liikmesriigi kohtul, kelle poole on pöördutud tema pädevuse raames, hinnata omal algatusel siseriikliku õigusakti kokkusobivust ühenduse õigusnormiga, kui üksikisik ei tuginenud sellele teatava tähtaja jooksul, on vastuolus ühenduse õigusega.

Rodríguez Iglesias

Kakouris

Edward

Puissochet

Hirsch

Mancini

Schockweiler

Mointinho de Almeida

Kapteyn

Gulmann

Murray

Jann

Ragnemalm

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 14. detsembril 1995 Luxembourgis.

Kohtusekretär

President

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias